

12 Brongebieden bij de Lutte

Roelof de Wit (1947).

Tot de mooiste herinneringen aan het sjocweekend in de Lutte behoren onze excursies naar de bronnetjesbossen, die slechts op enkele kilometers van onze kampboerderij te vinden waren. Lage Kavik, Bloemenbeek, Veldkersbeek, Lutke Bavel, het zijn zo langzamerhand bekende klanken geworden voor de deelnemers aan de zomerkampen in Denekamp. Maar is zo'n bronnetjesbos in de zomer al mooi, hoe prachtig is het dan niet in het voorjaar! Hele velden met bloeiende dotters afgewisseld door grote pollen prachtig bloeiend speenkruid, de iets drogere plekken wit gekleurd door bosanemoon en bosklaverzuring en de beek omzoomd door het tere goudveil met de typische groengele bloempjes zie daar het bronnetjesbos zoals het zich begin mei aan ons voordoet. Jammer was alleen dat er regelmatig gekapt wordt in deze bossen. Daardoor ontstaat bijna nooit een hoogopgaand elzenbronbos, zoals dat bv. op enkele bevoorrechte plekjes in Zuid-Limburg nog voorkomt (elzen van 25 m!). Het hoogste en meest ongerepte bos was het bronnetjesbos bij Lutke Bavel, dat was werkelijk indrukwekkend met zijn zee van dotterbloemen en zijn 20 meter hoge elzen. Het bronnetjesbos langs de Bloemenbeek was daarentegen behoorlijk uitgedund; nog erger was het gesteld met het bos bij de Lage Kavik, waarvan een deel zonder meer gekapt was. Oppassen, dat de boer er geen weiland van maakt, zoals bij de Austiberg gebeurd is!

De hiernaast geplaatste opnametabel geeft een mooi beeld van dit uiterst karakteristieke bostype, dat we volgens de plantensociologische systematiek met een lange, maar wel duidelijke naam *Alnetum glutinosae cardaminetosum* (dit is de veldkersrijke subassociatie van het elzenbroek) noemen. De door het 'Overzicht' opgegeven differentiërende soorten zijn met een D, de associatiekensoorten met een A aangeduid.

Hierbij moet echter tussen haakjes even opgemerkt worden, dat deze (vaak tamelijk veeleisende) associatiekensoorten het type van de associatie beperken tot enkele plekken in ons land (o.a. eendenkooien in Noordwest-Overijssel) en dat het zeker niet zo is, dat uit de elzenhakhoutbosjes in de Vechtstreek bv. (die floristisch vaak lang niet gek zijn, getuige het voorkomen van keverorchis in dergelijke bossen aan het Naardermeer

BRONNETJESBOS BIJ DE LUTTE

Datum: 4 mei 1947

Opname nummer	1	2	3	
Bedekking boomlaag in %	.	10	50	
Bedekking struiklaag in %	30	10	30	
Bedekking kruidlaag in %	90	80	70	
Bedekking moslaag in %	10	5	10	

Boomlaag 10-12 m:

A <i>Alnus glutinosa</i>	.	2	3	zwarte els
--------------------------	---	---	---	------------

Struiklaag tot 5 m:

A <i>Alnus glutinosa</i>	1.2	1	3	zwarte els
<i>Sorbus aucuparia</i>	+2	+	.	lijsterbes
<i>Salix spec.</i>	1.2	.	+	wilg
A <i>Ribes nigrum</i>	1.1	1	1	zwarte aalbes
<i>Rubus idaeus</i>	+2	+	+	framboos
<i>Lonicera periclymenum</i>	+1	.	+1	kamperfoelie
<i>Betula pubescens</i>	+2	..	.	zachte berk
<i>Fraxinus exelsior</i>	+2	.	.	es
<i>Frangula alnus</i>	+1	.	.	vuilboom
A <i>Humulus lupulus</i>	.	+	.	hop
<i>Salix cinerea</i>	.	.	1	grijze wilg
<i>Corylus avellana</i>	.	.	+	hazelaar

Kruidlaag:

<i>Filipendula ulmaria</i>	1.2	3.3	+1	moerasspirea
<i>Ranunculus ficaria</i>	1.3	+2	+1	speenkruid
<i>Caltha palustris</i>	2.2	2.3	3.3	dotterbloem
<i>Cardamine amara</i>	1.2	1.2	3.2	bittere valdkers
D <i>Chrysosplenium oppositifolium</i>	2.2	3.2	.	paarbladig goudveil
D <i>Chrysosplenium alternifolium</i>	.	1.1	.	wisselbladig goudveil
<i>Scirpus sylvaticus</i>	1.1	+1	1.2	bosbies
<i>Urtica dioica</i>	1.2	2.2	1.2	grote brandnetel
<i>Cardamine pratensis</i>	1.2	+1	.	pinksterbloem
A <i>Impatiens noli-tangere</i>	1.1	.	.	groot springzaad
<i>Anemone nemorosa</i>	+2	.	.	bosanemoon
<i>Iris pseudacorus</i>	1.2	.	.	gele lis
<i>Cirsium palustre</i>	+1	.	+1	kale jonker
<i>Galium palustre</i>	+1	.	+1	moeraswalstro
<i>Myosotis scorpioides</i>	+1	.	1.1	moerasvergeetmijnietje
<i>Poa spec.</i>	2.2	1.2	1.1	beemdgras
<i>Juncus subuliflorus</i>	2.2	.	.	biezeknoppen
<i>Glyceria fluitans</i>	3.3	.	.	mannagras
<i>Dryopteris dilatata</i>	+2	.	+2	stekelvaren
<i>Valeriana officinalis</i>	.	1.2	.	grote valeriaan
<i>Phragmites australis</i>	.	1.2	.	riet
<i>Phalaris arundinacea</i>	.	.	+2	rietgras
D <i>Carex remota</i>	1.2	.	.	wijdaarzegge
<i>Hedera helix</i>	+2	.	.	klimop
<i>Adoxa moschatellina</i>	.	+2	.	muskuskruid
<i>Stachys sylvatica</i>	.	.	+2	bosandoorn
<i>Glechoma hederacea</i>	.	.	+2	hondedraf
<i>Scirpus setaceus</i>	+3	.	.	borstelbies

Moslaag:

<i>Brachythecium rutabulum</i>	1.2	1.2	2.2	stekelslaapmos
<i>Pellia epiphylla</i>	1.2	.	+2	
<i>Plagiothecium spec.</i>	1.2	.	+2	platmos
<i>Mnium hornum</i>	1.2	.	+2	gewoon sterremos
<i>Eurhynchium praelongum</i>	.	.	+2	fijn laddermos
<i>Mnium affine</i>	.	.	1.2	rondbladig sterremos

Opname RW 47006.

Datum: 4 mei 1947.

Benedenloop Bloemenbeek nabij de boerderij 'De Aust'. Beekrand, naar het noorden geëxponeerd, hellingshoek 80°, beschaduwd.

Oppervlakte: 2 x $\frac{1}{2}$ m². Bedekking kruidlaag 30%; moslaag 90%.

Kruidlaag:

Athyrium filix-femina	+2	wijfjesvaren
Dryopteris carthusiana	1.2	stekelvaren
Cardamine anara	2.3	bittere veldkers
Chrysosplenium alternifolium	1.2	wisselbladig goudveil
Chrysosplenium oppositifolium	1.2	paarbladig goudveil
Aegopodium podagraria	+1	zevenblad
Anemone nemorosa	1.3	bosanemoon
Ranunculus ficaria	+2	speenkruid
Ranunculus repens	+2	kruipe boterbloem
Filipendula ulmaria	+1	moerasspirea
Adoxa moschatellina	+1 ⁰	muskuskruid
Stellaria holostea	1.2	grootbloemmuur
Scrophularia spec.	+1	helmkruid
Rumex acetosa	+1	veldzuring
Carex remota	+2	wijdaarzegge
Primula elatior	+1	slanke sleutelbloem
Holcus lanatus	+2	witbol
Galium palustre	+2	moeraswalstro
Myosotis spec.	+1	vergeetmijnietje

Moslaag:

Conocephalum conicum	3.3	kegelmos
Pellia epiphylla	3.4	
Atrichum undulatum	1.3	rimpelmos
Brachythecium spec.	1.2	dikkopmos
Eurhynchium praelongum	1.2	fijn laddermos

en in Kortenhoef) noodzakelijkerwijze bij uitblijven van menselijke invloed een *Alnetum glutinosae typicum* in de beperkte zin zou ontstaan. Meestal blijkt in het westen uiteindelijk de els verdrongen te worden door de berk, waarbij ook de aanvankelijk weelderige bodemflora wordt teruggebracht tot enkele acidofiele soorten (Naardermeer, bossen in Stichts Ankeveen). Een belangrijk criterium bij de onderscheiding van moerasbossen zal dan ook m.i. blijken te zijn het al of niet stand houden van de els.

Het zal nu duidelijk zijn dat het bronnetjesbos sociologisch o.a. daarom interessant is, omdat we het kunnen opvatten als een natuurlijk elzenbos, dat bij constant blijven van de zeer typische milieufactoren (voortdurende aanvoer van zuurstofrijk en tamelijk voedselrijk water) als de subclimax beschouwd mag worden. Juist omdat een flink uitgegroeid elzenbos in ons land zo zeldzaam is, moest er toch eigenlijk voortaan niet meer gekapt worden in de weinige nog overgebleven bronnetjesbossen.

Een enkel woord nog over de verspreiding van de beroemde bronnetjesbosplanten: paarbladig en wisselbladig goudveil en bittere veldkers. Henk Zwart heeft er indertijd reeds op gewezen (zie de bijdrage 'De Twentse bronnetjesbossen en die van Mook'), dat wisselbladig goudveil niet specifiek voor het bronnetjesbos genoemd mag worden; hij vermeldde hem eveneens van een *Alnetum glutinosae typicum*. Ons viel dit ook sterk op. Zo vonden we wisselbladig goudveil o.a. in een andoornrijk eiken-haagbeukenbos op een niet zeer vochtige standplaats. Het paarbladig goudveil prefereerde daarentegen kennelijk veel meer de brongebieden, evenals de bittere veldkers.

Het viel ons echter tevens op, dat langs de gehele beek op gunstige plekje de drie genoemde planten hier en daar aan te treffen waren. Zo maakten we aan de benedenloop van de Bloemenbeek een mooie opname van de nagenoeg loodrechte beekwand, een prachtige vindplaats van het zeldzame, op *Marchantia* lijkende kegelmos (*Conocephalum conicum*). Op deze beekwand stonden de drie bronnetjesbosplanten broederlijk naast elkaar met diverse eiken-haagbeukenbossoorten en enkele uitsluitend vochtminnende, maar overigens indifferente planten. Voor socio-systematici is deze opname dan ook een aardig kluitje. Deze levermosrijke beekwandjes zijn tot nu toe nog nooit sociologisch onderzocht, terwijl er toch zeker vrij konstante combinaties uit te halen zijn. Zo is het kegelmos bv. een zeer typische, oecologisch veeleisende soort, die - onze waarnemingen in Zuid-Limburg wijzen het eveneens uit - hoogstwaarschijnlijk gebonden is aan stromend wa-

ter.

De opnamen kunnen, tezamen met deze beschrijving, slechts een flauwe indruk geven van onze luisterrijke bosexcursies op het weekend in de Lutte.

Beschrijving van de opnamen:

Opname 1: Bos bij de Lage Kavik. Oppervlakte 10 x 3 m²; aan weerszijden van het beekje. Struiklaag sterk gedund.

Opname 2: Bronbos van de Bloemenbeek. Sterk gedund; oppervlakte 20 m².

Opname 3: Bos bij de Lutke Bavel. Zeer soppig terrein; oppervlakte 100 m².

Met +.1 kwamen nog in de opnamen voor:

In opname 1:

Equisetum fluviatile (lidrus), *Lythrum salicaria* (kattestaart), *Galium aparine* (kleefkruid), *Epilobium palustre* (moerasbasterdwederik), *Ranunculus repens* (kruipende boterbloem), *Chamaenerion angustifolium* (wilgeroosje), *Lamium galeobdolon* (gele dovenetel).

In opname 2:

Angelica sylvestris (engelwortel), *Epilobium hirsutum* (harig wilgeroosje).

In opname 3:

Mentha aquatica (watermunt), *Lysimachia thyrsoiflora* (moeraswederik), *Lycopus europaeus* (wolfspoot), *Montia spec.* (montia), *Equisetum fluviatile* (holpijp).

